

UDK 316

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 27. 11. 2018.

Prihvaćeno: 10. 5. 2020.

Napomena: Ovaj je rad napisan za potrebe apsolviranja obveza na kolegiju u okviru 1. godine doktorskoga studija sociologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2018. godine. Rad je nakon toga, na sugestiju predmetnih nastavnika, u lipnju 2018. modificiran i poslan u časopis Sociologija i prostor. U navedenom je časopisu odbijen nakon provedenog recenzentskog postupka, a nakon toga je poslan i prihvaćen za objavu u časopisu Kroatologija u svibnju 2020 godine.

Inicijativa „Čuvamo naš park“ - analiza sadržaja medija na temu intervencije u javni prostor

Ivan Perkov¹

Tema je ovoga istraživanja „Inicijativa – Čuvamo naš park“ koja je nastala kao reakcija lokalne zajednice na službenu najavu intervencija u njezin okoliš, odnosno javni urbani prostor. Najava gradnje sakralnoga objekta na prostoru jedine veće javne zelene površine na području gradske četvrti Trnje izazvala je otpor lokalne zajednice koji je artikuliran kroz osnivanje i etabliranje nezavisne građanske inicijative „Čuvamo naš park“. Inicijativa je pokrenula prosvjede građana i uspješno zaustavila gradnju crkve, a potom i naknadni alternativni plan koji je uključivao preuređenje zelene površine instalacijom dječjega igrališta i sportsko-rekreacijskih sadržaja od umjetnih materijala. U ovom se radu, kroz analizu sadržaja medija, preciznije triju velikih hrvatskih internetskih portala (Index.hr, Jutarnji.hr i Večernji.hr) pokušavaju dobiti dublji uvidi u obilježja ove inicijative, njezin tijek i rezultate. Analizom se mapiraju ključni akteri i njihovi odnosi, dijagnosticiraju medijski posredovani stavovi različitih aktera o promatranju intervenciji u javni prostor te se pokušava utvrditi postoji

¹ Ivan Perkov, mag. soc., Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za sociologiju, Borongajska cesta 83d, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: iperkov@hrstud.hr.

li sličnost ove inicijative s nekim prijašnjim inicijativama lokalnoga stanovništva u gradu Zagrebu.

Ključne riječi: građanska inicijativa, park, „Grad Zagreb“, lokalna zajednica, urbani akteri, analiza sadržaja.

1. Uvod

U suvremeno doba javni prostor u postsocijalističkim zemljama Europe sve više uzmiče pred privatnim i komercijalnim interesima različitih urbanih aktera, a iznimka nije ni Republika Hrvatska i njezina metropola Zagreb. U Zagrebu inicijative građana u lokalnim zajednicama sve češće reaguju na najave intervencija ili intervencije u javni urbani prostor. Upravo takva inicijativa lokalne zajednice bila je poticaj za pisanje ovoga rada koji tematizira pokušaj intervencije u javni prostor na inicijativu gradske vlasti i investitora u zagrebačkoj gradskoj četvrti Trnjanska Savica. Najava intervencije dovela je do otpora lokalnoga stanovništva dio kojega se angažirao i osnovao građansku inicijativu „Čuvamo naš park.“² Javna zelena površina koja je potaknula inicijativu pripada administrativnomu prostoru zagrebačke gradske četvrti Trnje, preciznije prostoru mjesnoga odbora Trnjanska Savica koji zauzima površinu od 76,8 ha i, prema popisu stanovništva iz 2011. broji 8.449 stanovnika. No, prije analize konkretnoga slučaja važno je promotriti i širi društveni kontekst.

Prema Čaldaroviću i Vukić (2015) javni prostori grada imaju posebnu važnost jer omogućuju susret različitosti i interakcije najrazličitijih populacija korisnika gradskoga prostora. U javnom je prostoru posebno izražena značajka grada kao društvenoga prostora i društvenoga konstrukta. „Javni je prostor izrazito osjetljiv jer osim svoje fizičke dimenzije ima i onu dubinsku, simboličku.“ Participacija građana u kreiranju ili uređivanju javnoga prostora omogućuje zajedničku osnovu društvene konstrukcije simboličkoga i identitetskoga aspekta prostora grada. Grad, prema klasičnim teoretičarima, mora zadovoljavati četiri osnovne funkcije: stanovanje, industriju, rekreaciju i promet. Da bi se grad smatrao gradom većina njegovih stanovnika mora imati priliku ispunjavanja navedenih funkcija. Prema Perkovu (2018) lokalnu zajednicu možemo definirati kao grupu ljudi koja dijeli zajedničke stavove, iskustva i interese prema nekomu prostoru i svakako je jedan od aktera u urbanom prostoru, ako ne i najznačajniji.

„Teorija nametanja dnevnog reda (*agenda setting theory*) kaže da količina pozornosti koju mediji daju različitim temama određuje količinu

2 Neki medijski izvori kao naziv inicijative navode „Za naš park“ i „Savica ZA park“.

pozornosti koju će im javnost posvetiti.“ (Ivanković, 2012.). McCombs i Shaw iznijeli su 1972. temeljne postavke te teorije: (I.) mediji ne odražavaju realnost, oni ju filtriraju i oblikuju; i (II.) medijska koncentracija na nekoliko pitanja i subjekata vodi publiku do uočavanja tih pitanja kao važnijih od mnogih drugih. Mnoga su istraživanja potvrdila njihove postavke. Stoga se u ovom radu analizira upravo pristup kojim su mediji pristupili temi intervencije u javni prostor Trnjanske Savice. Pritom se analizira i koliko i kako su različiti akteri (civilni, politički, stručni, ekonomski) svoje stavove u medijima plasirali i prezentirali. Usput treba napomenuti da su u dosadašnjem tijeku hrvatske tranzicije ekološke teme bile zapostavljene i često na margini medijskoga i javnoga interesa. Iako je ekološka svijest u Hrvatskoj nešto manja nego u razvijenim europskim zemljama, ona se povećava. Građani i nevladine udruge postaju sve istaknutiji čimbenici u planiranju i realizaciji projekata u odnosu na okoliš. „Aktivnosti civilnih inicijativa o zaštiti okoliša, premda često djelujući reaktivno, senzibiliziraju i mobiliziraju javnost.“ (Matančević, Bežovan, 2013).

U prvom dijelu rada pokušava se kontekstualizirati intervencije u javni prostor na primjeru Zagreba te ponuditi sociološki teorijski okvir rada. Nakon toga, sažeto se opisuju konkretna situacija koju ovaj rad proučava. U istraživačkom se dijelu rada, uz korištenje metode analize sadržaja medija, pokušava odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja: (I.) tko su ključni akteri u medijskoj konstrukciji narativa o otporu na Trnjanskoj Savici? (II.) koji su medijski prezentirani stavovi ključnih aktera prema predloženim intervencijama u prostoru od strane gradske vlasti? (III.) pokazuje li struktura otpora sličnosti s nekim karakteristikama otpora u drugim situacijama i drugim lokalnim inicijativama?

2. Intervencije u javni prostor u Hrvatskoj

Republika Hrvatska već je gotovo tri desetljeća u periodu tranzicije koja je ostavila puno traga u načinu poimanja javnoga interesa općenito pa tako i javnoga prostora. Pritom je zanimljivo primijetiti da su analize prezentirane prije više desetljeća sasvim aktualne i danas. Npr. Čaldarović (1991) kaže da je tadašnja „situacija prvenstveno označena s nejasnim određenjem, značenjem i oblicima definiranja javnoga interesa, koji se mora manifestirati u planiranju, uređenju i održavanju suvremenoga grada“ S obzirom na dugo i nedemokratsko razdoblje socijalizma na prostoru Hrvatske možda je legitimno ustvrditi da zbog toga još uvijek nemamo dovoljno razrađene procedure donošenja odluka uz pomoć kojih bismo razradili, definirali, profilirali i implementirali ideje o tom što predstavlja javni interes u suvremenom gradu. „Većina ljudi, stanovnika grada, uglavnom je pasivna, ne

žele i stoga se ni ne mogu previše uključiti u profiliranje urbane politike naselja u kojima obitavaju.“ (Čaldarović, 2005). To nipošto ne znači da stanovnici gradova ne žele da ih se išta pita i da su zadovoljni činjenicom da su isključeni iz procesa donošenja odluka. Prema Čaldaroviću, (2008), čim građani osjete da imaju mogućnost utjecaja na profiliranje ciljeva izgradnje i transformacije svojih gradova, građanski će se aktivizam pojaviti i moguće ga je usmjeriti na konkretizaciju kako globalnih pitanja, tako i onih nešto nižih planova kakvi su prostori svakodnevnoga života, odnosno kvartovi u kojima stanovnici obitavaju.

Mišetić (2013) ističe da je „danas jasno kako uravnoteženi razvoj gradova zahtijeva postizanje dijaloga među različitim socijalnim akterima. Takav pristup razvoju djelomično je zaživio deklarativnim usvajanjem koncepta socijalne održivosti koji, između ostalog, podrazumijeva isticanje važnosti sudjelovanja gradske javnosti u oblikovanju strateških razvojnih planova.“ Giddens (prema Kišjuhas, 2007) ide korak dalje i kaže da je „moguće pretpostaviti orijentaciju buduće konfliktne sociologije kao sociologije vezane za prostor i prostornu nejednakost kao što se u diskursima o socioprostornim nejednakostima (i pokretljivosti) može anticipirati mogućnost obnove urbane sociologije. Sociološki je značajno imati na umu kako su pozornice globalne nejednakosti gradske pozornice i kako je nova dinamika nejednakosti posebno evidentna u gradovima.“

Čaldarović na prvom mjestu ističe proces privatizacije prostora i ambijenata, zatim porast onoga što se naziva instrumentalni i/ili privatizirani prostori, porast broja „nemjesta“ ili „bezmjesta“ (Augé, 1995. u Čaldarović, 2005), pojavu novih “likova” – developera, privatnih investitora u procesu transformacije urbanoga okoliša te naslućeni osjećaj o postojanju neke sprege između gradske uprave i investitorskih planova. „U konkretnom primjeru Zagreba, o tome se često govori, postoje sumnje, ali se takva “sprega” kojom se zaobilazi normalna procedura donošenja odluka o urbanom planiranju ne može dokazati jer je, čini se, dobro prikrivena.“ (Čaldarović, 2005)

2.1. Akteri u urbanom prostoru

Mnogi su stručnjaci prepoznali promjene odnosa moći među akterima u urbanom prostoru u zadnjih nekoliko desetljeća. Svirčić Gotovac (2012.) sažima te nalaze i ističe „da divljem kapitalizmu novi akteri, investitori i istaknutiji političari (gradonačelnici) često djeluju uzajamno, spregom svojih utjecaja, ekonomskih i političkih. U periodu velikih sustavnih i strukturnih transformacija jednoga društva, kao što je trenutno hrvatsko društvo, jasno je da nekim akterima pogoduje ova nedefinirana situacija. Moć određenih aktera pokazuje se najvažnijom odrednicom i pokretačem

društvenih promjena, pa i promjena u prostoru grada ne pitajući za posljedice. Takvim načinima djelovanja moćnijih aktera isključuju se oni manje moćni akteri, prvenstveno građani koji često nisu zadovoljni sadašnjim razvojem grada” (Svirčić Gotovac, 2012).

Uz atraktivnosti uvijek ide i profitabilnost, odnosno ekonomska korist određenih sudionika, u ovom slučaju investitora, ekonomskih ulagača u spomenuti projekt. Njime se pokazalo kako se u procesu urbane obnove smanjila dosadašnja uloga države kao aktera, a povećala uloga pojedinaca ili privatnih sudionika. Nedovoljnom uključenosti državnih i gradskih institucija u procese uređenja i revitalizacije gradskoga središta omogućilo se novim akterima, tzv. *stakeholderima* i *developerima* da postanu izrazito moćni sudionici u urbanom prostoru. Često im se zbog pomoći gradskih institucija i određenih političkih čimbenika u smislu prilagodbe određenih planova njihovim parcijalnim interesima, primjerice Generalnoga urbanističkoga plana (GUP-a) Zagreba, činilo ustupke čime su lakše dolazili do ostvarenja svojih ciljeva (projekata).

Osnovne osobine hrvatskoga društva u neoliberalnoj situaciji naizgled su kontradiktorne: potreba za uključenjem u širu zajednicu i potreba za označavanjem vlastitoga identiteta. „Hrvatsko društvo karakterizira deregulacija državnih poslova i porast lokalne moći u političkoj sferi, privatizacija i porast samostalnosti ekonomskih aktera u ekonomskoj sferi, gubitak moći planiranja kao političke i stručne djelatnosti, te pojava civilnoga sektora kao samostalnoga aktera u odnosu s navedenima.“ (Seferagić, 2008). Bassand³ u svojoj trećoj tezi govori o tipovima sudionika unutar sustava. Iako Bassand smatra prostor preslikom društva, njegova je tipologija korisna za analizu europskih društava, a samim time i našega društva. Po njemu su akteri:

- I. stručnjaci za prostor (arhitekti, urbanisti, inženjeri...),
- II. ekonomski akteri (razna industrijska poduzeća i servisi, vlasnici gradskoga zemljišta, banke...),
- III. politički akteri (politički lideri, njihove partije, pokreti...),
- IV. stanovnici (korisnici, građani, nevladine organizacije...).

Na lokalnom nivou pojavljuju se novi politički sudionici dok starima opada ili raste značaj. Uz gradonačelnika i gradsku upravu u Zagrebu, primjerice, postoji Ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, Gradski ured za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i

3 Seferagić (2008) upotrebljava tipologiju M. Bassanda iz djela Za obnovu urbane sociologije – 11 teza (2001), objavljen u prijevodu S. Vujovića (2006).

promet; Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba⁴ te Gradska skupština u kojoj vijećnici izglasavaju podnesene prijedloge. Seferagić (2008) kaže da su „u toj proceduri izostavljeni građani kao bitan akter u procesu donošenja odluka“ te da „ne postoji čak ni pravni mehanizam njihova uključenja, a oni o svemu saznaju ili naknadno ili tijekom procedure, ali bez moći da je mijenjaju. Politički akteri često djeluju u trokutu: lokalni akteri – ekonomski akteri – stručnjaci. Četvrti tip aktera – civilni sektor (građani i nevladine organizacije) nisu četvrti potporanj mogućega četverokuta jer je njihova moć, uz primjetno napredovanje, znatno slabija.“ (Seferagić, 2008). Uzevši ove ocjene u obzir, valja ipak napomenuti da građani, načelno, mogu sudjelovati u donošenju prostornih planova mehanizmima javne rasprave⁵ i javnoga uvida kao i participacije građana u provođenju aktivnosti regionalnih i međunarodnih projekata od utjecaja na razvoj grada.

U Hrvatskoj se tek pokreće trend velikih pothvata rekonstrukcije, revitalizacije i regeneracije koji mogu biti opasni jer mogu devastirati kulturno-povijesno naslijeđe i teško su popravljivi ili nepopravljivi. „No skoroevički sloj napreduje i pri tome želi pokazati svoje bogatstvo i moć (Veblen, 1994. u Seferagić, 2008.). Ti ‘instant’ bogatuni mogli bi učiniti mnogo štete prostoru iako bi, da hoće i znaju, mogli učiniti i mnogo dobra prije nego ih društveno odgovoran kapitalizam upokori. U borbi s javnim mnijenjem i građanima ti akteri naglo mijenjaju retoriku iz bahate u udvorničku (‘modernizirati grad za stanovnike’), ali s, dakako, istim latentnim ciljevima (poznati primjer Cvjetnoga trga u Zagrebu).“ (Seferagić, 2008). I mnogi drugi autori, poput Svirčić Gotovac i Zlatar (2015 i 2016), crnogorski znanstvenici Vukićević (2016) i Šarović (2016), ističu dominantnu ulogu ekonomskih aktera u urbanim promjenama te njihovu ulogu ocjenjuju devastirajućom za kvalitetu života.

U razvijenim zemljama Zapada usprkos kapitalizmu, planovi i urbanizam i dalje igraju važnu ulogu, najmanje kao korektiv privatnih i obrana javnih interesa. Što se s urbanizmom dogodilo u razdoblju tranzicije i neoliberalizma u postsocijalističkim zemljama? Sociološki je neophodno tu djelatnost smjestiti u opći društveni kontekst karakteriziran deregulacijom uloge države, razvojem tržišne ekonomije, privatizacijom, pojavom novih aktera itd. Ne nameću li te promjene *ipso facto* rasap urbanizma kao “velike priče”, kao kraj regularnosti, predvidivosti i planiranja? (Mlinar, 2005., prema Seferagić, 2008). S druge strane, Krištofić, (2016) smatra

4 Prema službenim stranicama Ured se, između ostaloga, bavi poslovima vezanim za izradu programskih smjernica i programa sadržaja strateških gradskih projekata, unaprjeđenjem suradnje s hrvatskim i europskim regijama, gradovima te tijelima i institucijama te daljnje unaprjeđenje suradnje i međuinstitucionalne suradnje.

5 Zakon o prostornom uređenju, Narodne novine 153/13, 65/17.

da urbano planiranje zapravo više ni ne postoji. Arhitekti na pojedinim objektima i urbanisti na pojedinim dijelovima grada oblikom koji se često naziva “točkastim urbanizmom” pomažu razaranju grada, gubitku njegova identiteta i uz pomoć ireparabilnih intervencija uništavaju *genius loci* grada. Može li se to nazvati *negativnim urbanizmom ili antiurbanizmom* usprkos strogim pravilima znanstvenoga vrjednovanja (Seferagić, 2008)?

2.2. Intervencije u javni prostor Zagreba

Prema Čaldaroviću, primjer izgradnje “Prolaza Cvjetni” može dobro ilustrirati primjer gotovo potpuno izokrenutoga sustava donošenja odluka. Investitor je izrazio želju za gradnjom trgovačkoga centra, točno na njemu željenoj lokaciji. Izjavio je da ima svoje arhitekta koji će napraviti rješenja, a povjerenstvo će, mimo javnoga natječaja, izabrati najbolje rješenje. „Radi se o izokrenutoj situaciji – umjesto da se u izgradnji nekoga sadržaja u najužem centru grada provedu složene analize prioriternih lokacija, sadržaja, objekata i svih drugih parametara, gradu se nameće određeni objekt, javnost se isključuje, a sve se događa u zatvorenim krugovima investitora, projekatana i gradske uprave. Stoga bi rekonstrukcija postojeće situacije morala uključivati stvaranje pravnoga i organizacijskoga okvira koji bi položaj privatnoga investitora stavio u okvire stanovitih ograničenja kontroliranih javnim interesom, pri čemu bi investicija i nadalje bila zanimljiva potencijalnom ulagaču, ali bi bila itekako korisna za grad u cjelini, manifestirajući i stvarne gradske potrebe i javni interes.“ (Čaldarović, 2008)

Svirčić Gotovac (u Zlatar Gamberozić 2016) u Zagrebu prepoznaje sljedeće ključne aspekte urbanoga planiranja: I. lokacijski, neplanirani, investitorski urbanizam; II. smanjivanje uloge urbanističkog planiranja; III. narušavanje odnosa privatnoga i javnoga prostora u korist privatnoga; IV. preizgradnja; V. pokoravanje arhitekture tržištu i VI. novi urbani akteri i promjene u odnosima moći među njima.

Lokalne su zajednice predmet proučavanja urbanih sociologa još od sociologa Čikaške škole, Parka i Rossa. Park smatra lokalne zajednice relativno izoliranim entitetima unutar grada u kojima je „atmosfera neformalna, a društveni odnosi intenzivni“. Castells ističe da je „mobilizacija lokalnih zajednica u obrani njihova prostora protiv nametanja neželjenih uporaba danas najrašireniji oblik akcije za zaštitu okoliša“. Iščitavajući brojne stručne i medijske radove o otporima lokalne zajednice na intervencije u okoliš, zapaženo je da reakcija dijela stanovnika Trnjanske Savice ima određene sličnosti s nekim drugim događajima u bližoj hrvatskoj prošlosti. Odnosno, s akcijama lokalnih zajednica, *ad hoc* građanskim inicijativama potpomognutima udrugama civilnoga društva kao u slučaju gradnje

crkve u četvrti Travno, gradnje velikoga poslovno-stambenoga objekta na Cvjetnomu trgu i sl.

3. Slučaj zagrebačke Savice

Sažeti prikaz najvažnijih događanja vezanih uz pokušaj intervencije u javni urbani prostor zagrebačke gradske četvrti Trnjanska Savica prikazan je u tablicama 1 i 2. Tablica 1 prati događaje vezane uz odluke nadležnih gradskih tijela i pokriva ključne događaje u razdoblju od punih 13 godina. U tablici je posebno istaknut kontinuitet vrha gradske politike u promatranom razdoblju. U tablici 2 navedeni su ključni događaji koji govore o akcijama lokalnoga stanovništva – odnosno, u prvom redu, inicijative lokalnoga stanovništva „Čuvamo naš park“. Iz tablica se može iščitati da su postupci lokalnih vlasti prolazili ispod radara stanovnika više od desetljeća, a do reakcije građana došlo je tek u trenutku kada je izdana lokacijska dozvola za gradnju sakralnoga objekta. Ovo upućuje, s jedne strane, na realnu netransparentnost gradskih tijela. Lokalno stanovništvo nije, naime, uopće bilo upoznato što se priprema u njihovoj najbližoj okolini sve do trenutka kada je projekt trebao biti implementiran. S druge strane, dio je odluka bio javno dostupan pa se može reći i da lokalna zajednica nije u to bila dovoljno upućena.

Tablica 1. Kronologija ključnih događanja na Trnjanskoj Savici – politički akteri

2003.	izmjene GUP-a – prostor parka postaje zona Z4 (tematska zona niskoga intenziteta izgrađenosti s namjenom za znanost, kulturu i ugostiteljstvo)
2005.	Milan Bandić treći put postaje gradonačelnik Grada Zagreba
2006.	u zonu Z4 iznimno je dozvoljeno graditi sakralne objekte
2007.	ugovor o nagodbi tri zagrebačke župe i Grada Zagreba
2009.	Milan Bandić četvrti put postaje gradonačelnik Grada Zagreba
rujan 2011.	donesen „program urbanističko-arhitektonskog natječaja za izradu idejnog rješenja uređenja parka i crkve na Trnjanskoj Savici u Zagrebu“.
veljača 2013.	natječaj za „kvalitetno rješenje za uređenje parkovne površine i optimalne mikro lokacije župne crkve“
2013.	Milan Bandić peti put postaje gradonačelnik Grada Zagreba
rujan 2016.	izdana lokacijska dozvola za gradnju crkve u parku na Savici
veljača 2017.	srušena lokacijska dozvola, odustajanje od gradnje crkve
travanj 2017.	prosvjedi i sukobi protiv preuređenja; zaustavljanje radova (niz kandidata za gradonačelnika i ostalih političkih aktera sudjeluje u događanjima vezanima uz park)
2017.	Milan Bandić šesti put postaje gradonačelnik Grada Zagreba

Tablica 2. Kronologija ključnih događanja na Trnjanskoj Savici – civilni akteri

rujan 2016.	veliki prosvjed dijela građana protiv izgradnje crkve
listopad 2016.	molitva grupe građana (vjernika) za izgradnju crkve
studeni 2016.	77 % stanovnika Savice u anketi GFK protiv gradnje crkve u parku
travanj 2017.	početak radova na preuređenju parka i postavljanja dječjega igrališta i sprava za rekreaciju od umjetnih materijala na značajnom dijelu njegove površine prosvjedi i sukobi protiv preuređenja; zaustavljanje radova (niz kandidata za gradonačelnika i ostalih političkih aktera sudjeluje u događanjima vezanima uz park)

3.1. Inicijativa „Čuvamo naš park“

Inicijativa „Čuvamo naš park“ nastala je 2013., ali je s aktivnijim djelovanjem počela 2016. u povodu najave gradnje crkve u jedinom velikom parku na Trnjanskoj Savici. Inicijatori u svojem proglasu⁶ ističu da „park godinama koriste svi stanovnici kvarta, no, usprkos protivljenju građana Savice i struke planiralo se betoniranje zelene površine i rušenje čak 25 stabala. U proglasu stoji i da „kompleks predviđa crkvu s 420 sjedećih mjesta, stan za župnika, vikara, sobe za domaćicu i goste, dodatne dvije dvorane, garaže, parkiralište, blagovaonicu za 30 osoba, prilaznu aleju, zvonik visine 45 m (poput petnaesterokatnice) s vrhom perforiranim radi bolje čujnosti zvona. Park bi se stavio u funkciju crkve i postao njezino dvorište. Vikendima, kad se najviše koristi, park bi bio zauzet crkvenim aktivnostima. Inicijativa „Čuvamo naš park“ godinama ukazuje na samovolju gradskih vlasti u nametanju ove lokacije. 2016. u suradnji s Pravom na grad i Zelenom akcijom pokrenuli smo brojne akcije kojima smo privukli pažnju i medija, i stanovnika cijelog grada.“

Pokretači inicijative „Čuvamo naš park“ u tekstu objavljenom na njihovoj službenoj stranici⁷ kojega se, za potrebe ovoga rada, može smatrati svojevrsnim osnivačkim aktom, ističu:

6 <http://www.cuvamonaspark.com/2016/01/letak-cuvamo-nas-park.html>.

7 <http://www.cuvamonaspark.com>.

Poštovane građanke i građani Trnjanske Savice, mi, vaši susjedi osnovali smo ovu stranicu izazvani raspisivanjem gradskog natječaja za idejno rješenje gradnje crkve i parka na površini najvećeg, već uređenog parka s dječjim igralištem u našem kvartu. Park još nema službeno ime a omeđen je ulicama Z. Kunc, Z. Rogoza, Prisavlje i Lastovska te predstavlja malu zelenu oazu za djecu i roditelje posebno zato što nema opasnosti od prometa. Iako je naš kvart (Trnjanska Savica) urbanistički definiran gradska vlast uporno nameće gradnju poslovno-stambeno-hotelskih kompleksa (primjer je križanje Držičeve i Lastovske ulice) kojom će nestati postojeća zelena površina da bi sve kulminiralo betonizacijom našeg parka zbog gradnje crkvenog kompleksa s parkiralištem iako postoje i druge primjerene lokacije. Svrha ove stranice i cijele inicijative građana T. Savice nije zabrana gradnje vjerskog objekta nego iskazivanje zajedničke želje da prostor parka postane i ostane isključivo zelena zona bez mogućnosti gradnje na radost svih nas, a posebno djece.

Iz proglasa je vidljivo da članovi inicijative, pokušavaju senzibilizirati svoje susjede na planove za gradnju u parku. U proglasu kritiziraju gradsku vlast zbog netransparentnosti i nametanja sadržaja koji nisu predviđeni potrebnim urbanističkim aktima. Dodatno, pokušavaju „igrati“ i na emocije svojih susjeda predstavljajući park kao jedno od rijetkih mjesta u kvartu u kojem se djeca mogu bezbrižno igrati.

Nevladine organizacije smatraju se organiziranom formom s određenim ciljevima i trajnijim djelovanjem dok su urbani pokreti formalno nestrukturirani, često usmjereni jednom cilju i često spontani. Premda surađuju, ta dva tipa civilnih aktera nisu isti. U razdvajanju društva od države i porastu civilnoga društva u početnoj demokraciji javljaju se brojne nevladine organizacije. Za vrijeme rata u Hrvatskoj otvorilo se polje brojnim nevladinim organizacijama, mahom inozemnim, ali i domaćim koji su edukacijama i materijalnim dobrima pomagale ljudima u ratnim situacijama. „Završetkom rata ugasile su se i mnoge od njih koje su uz veliku pomoć stvarale i ovisnički mentalitet onima koji su bili u progonstvu ili izgnanstvu. U sljedećim godinama razvoja demokracije nastale su brojne nevladine organizacije i udruge, a među njima i one kojima je primarni cilj bio zaštita okoliša i prostora (prvenstveno gradskoga), a nas zanimaju one koje se brinu o prostoru (u Zagrebu Zelena akcija i Pravo na grad, kao najeksponiranije). Njima se pridružuju pojedini stručnjaci i relativno brojni građani. Svojim akcijama prelaze okvire svojih moći i moći građana, ali postižu i zamjetne rezultate“ (Svirčić Gotovac, Zlatar, 2007). Velika je uloga nevladinih organizacija tj. njihovih akcija u najmanje četirima stvarima:

- I. djelomičnom uspjehu obustave, ublažavanja ili odgode akcije jačih aktera,
- II. uspostavi vertikalne komunikacije (konfliktne ili korektivne) sa sudionicima na višim razinama,
- III. uspostavi horizontalne komunikacije s građanima, pomažući im u samoosvješćenju i
- IV. samoorganiziranju i reagiranju na akcije koje ih se tiču, tj. u razvijanju civilnoga društva. (Seferagić, 2008, 371)

4. Metodologija

U ovome je radu korištena metoda analize medijskoga sadržaja, a za potrebe analize izrađena je matrica koja sadrži osam kategorija. Radi se o sekundarnom izvoru podataka, o odabranim medijskim (internetskim) objavama o navedenim događanjima. Za jedinicu analize uzet je jedan prilog, a prilog je definiran kao jedinični sadržaj koji je objavljen kao samostalna smisljena cjelina. Za izvore analize sadržaja uzeta su tri internetska portala (Index.hr, Jutarnji.hr, Večernji.hr), koji donose informativne sadržaje i namijenjeni su publici u cijeloj Republici Hrvatskoj, a prema posjećenosti su⁸ u promatranom razdoblju unutar deset najposjećenijih hrvatskih portala. U obzir su uzeti svi prilozi na tim portalima u razdoblju od 2013. do 2017., odnosno od nastanka inicijative do konačnoga odustajanja od bilo kakvih radova.

Prema Benković i Balabanić (2010) velik broj autora glavne razlike između interneta i tradicionalnih medija vidi u pojmovima interaktivnosti, multimedijalnosti, nelinearnosti, povezanosti i arhiviranosti. „Prilozi objavljeni na internetskoj publikaciji trebaju se sagledati i kroz ustaljene kategorije analize medijskog sadržaja kojima su se utvrđivale i njihove glavne karakteristike, poput glavnih tema priloga, iznošenja novinarskih kritičkih stavova, teritorijalne orijentiranosti radnje priloga, dubine obrade teme priloga, aktualnosti priloga, autorstva priloga i slično“ (Benković, Balabanić, 2010). Teorija nametanja dnevnoga reda (*agenda setting theory*) kaže da količina pozornosti koju mediji daju različitim temama određuje količinu pozornosti koju će im javnost posvetiti.

Analizom sadržaja medija pokušali su se dobiti odgovori na sljedeća istraživačka pitanja: tko su ključni akteri događanja na Trnjanskoj Savici, koji su stavovi ključnih sudionika prema predloženim intervencijama u prostoru od gradske vlasti te pokazuje li struktura otpora sličnosti s nekim

8 <https://rating.gemius.com/hr/>; <https://analytics.google.com/analytics/web/>.

karakteristikama otpora u drugim situacijama i drugim lokalnim inicijativama. Analizu sadržaja medija proveo je autor. Namjera je bila ustanoviti u kojim je vremenskim točkama promatranoga razdoblja najviše objavljenih priloga o inicijativi „Čuvamo naš park“. Nadalje, željelo se uočiti koja je vrsta medijskoga sadržaja najviše korištena pri praćenju rada inicijative te u koju su medijsku rubriku smješteni prilozi. Dodatno je utvrđeno i kakvi tipovi priloga su korišteni (izvještaj, analiza, apel, intervju, komentar) te koji su akteri dominantni u najvećem broju priloga, a koji se u priložima pojavljuju u „sporednim ulogama“. Prikupljeni su podatci obrađeni frekvencijsko-proporcijskom analizom.

Tablica 3. Matrica analize sadržaja

Internetski portal	Jutarnji list, Večernji list, Index.hr
Godina (datum objave)	2013. – 2017.
Vrsta medijskoga sadržaja	Tekst, Fotografija (broj fotografija), Videoprilog
Medijska kategorija (rubrika)	Vijesti, Politika, Lokalna rubrika, Crna kronika/kriminal
Tip (razlog/motiv) priloga	Vijest, Prenosanje drugoga medija, Analiza (novinarska, stručna), Medijski apel, Komentar
Dominantni akteri priloga	Inicijativa (stanovnici), Stručnjaci, Političari, Investitori, Novinar
Ostali akteri u prilogu	Inicijativa (stanovnici), Stručnjaci, Političari, Investitori, Novinar

5. Rezultati analize sadržaja medija o Inicijativi „Čuvamo naš park“

U analizi je obrađeno 68 priloga objavljenih na navedenim portalima od svibnja 2013. do svibnja 2017. godine. Od toga je na portalu Index.hr objavljeno 26 priloga (38 %), na portalu Večernji.hr 22 priloga (32 %) te 20 priloga na portalu Jutarnji.hr (30 %). Pravilna raspoređenost priloga govori nam o relativno konzistentnom zanimanju svih triju mrežnih stranica u praćenju događanja na Trnjanskoj Savici. Gotovo svi promatrani prilozi raspoređeni su na portalima u rubriku „Vijesti“ s tim da se prilozi na Index.hr nalaze baš u rubrici vijesti, a na stranicama Jutarnji.hr i Večernji.hr prilozi su svrstani u rubriku lokalnih odnosno zagrebačkih vijesti. Samo jedan prilog bio je svrstan u rubriku „Kolumne“.

Prilozi su se, kao i većina svih sadržaja objavljenih na portalima, sastojali od teksta i naslovne fotografije. Dio priloga sadržavao je i veći broj fotografija (39 %), a videoprilozi uvršteni su ukupno u 11 od 68 priloga (17 %). Pritom valja naglasiti da su sadržaji s većim brojem fotografija uglavnom objavljeni u izvještajima s događanja u kojem je sudjelovao veći broj ljudi kao što su dva prosvjeda inicijative „Čuvamo naš park“ i prosvjed grupe građana koja je podržavala projekt. Isto tako, većim brojem fotografija popraćeni su i događaji koji su uključivali sudjelovanje političara, prije svih gradonačelnika Zagreba Milana Bandića.

Istražene su i forme priloga u smislu novinarskoga razloga ili motiva da izrade određeni prilog. Analiza je pokazala da je većina priloga (što je i bilo očekivano) sastavljena u formi izvještaja (49 od 68-72 %). Radi se uglavnom o prenošenju informacija koje su promatrani mediji smatrali relevantnima da bi se o njima informiralo njihovo čitateljstvo, odnosno šira javnost. S druge strane, jedanaest priloga (16 %) okarakterizirani su u analizi kao apeli. U tih jedanaest priloga radi se o pozivanju čitateljstva na sudjelovanje u određenim aktivnostima, bilo da je to učinio sam autor teksta (novinar) ili je novinar prenio poziv udruga civilnoga društva, odnosno inicijative „Čuvamo naš park“.

Sljedeći važan faktor analize sadržaja koji značajno pomaže u cilju mapiranja sudionika i odnosa među njima jest koji je akter (po procjeni autora) dominantan u određenom prilogu. Analiza je pokazala da je u gotovo pola slučajeva (33 od 68) dominantan sudionik priloga upravo Inicijativa. To sugerira da su članovi Inicijative bili u medijskom smislu vrlo angažirani i uspješno su koristili medije za provedbu vlastitih ciljeva. Usto, podatak pokazuje da investitori i politički akteri nisu uspjeli iskoristiti svoju moć da utječu na medije tako da promoviraju svoju stranu priče. Dapače, opći je dojam da su mediji promovirali stavove inicijative civilnoga društva. Političari su, naime, bili dominantni u petnaest, a investitori (u prvoj fazi Katolička Crkva, a u drugoj sam Grad Zagreb) u svega sedam priloga. Dodatno, u šest priloga se kao dominantan autor priloga oblikovao sam autor svojim komentarom i analizom situacije pri čemu je u svih šest priloga njihov stav više bio naklonjen Inicijativi nego političarima i investitorima. U prilogima se u jedanaest slučajeva kao akteri pojavljuju i stručnjaci (mahom arhitekti, urbanisti) koji u četiri navrata imaju dominantnu ulogu u prilogu, a u sedam navrata se pojavljuju kao sporedni sudionici koji dominantnom akteru (Inicijativa) služi za osnaživanje vlastite poruke. Niti jednom se stručnjaci u analiziranim prilogima nisu pojavili kao apologeti ili zagovarači investitora i političara.

Iz priloženoga je jasno da su najvažniji sudionici u cijelom procesu kojega smo promotrili stanovnici zastupljeni kroz civilnu inicijativu „Čuvamo naš park“ te stručnjaci za prostor zastupljeni u promatranome slučaju najviše kroz udrugu Društvo arhitekata Zagreba. Zatim, politički sudionici, prije svih gradonačelnik Milan Bandić, ali i ostali političari koji su sudjelovali u situaciji na Trnjanskoj Savici, a što je bilo najizraženije u jeku kampanje za lokalne izbore 2017. godine, te konačno ekonomski akteri: u prvom redu Katolička Crkva u ulozi investitora u prvoj fazi i Grad Zagreb kao ekonomski faktor u drugoj fazi pokušaja intervencije u javni prostor parka na Trnjanskoj Savici. Valja napomenuti, da su i Crkva i Grad, uz to što su ekonomski akteri i politički akteri *par excellence*. Stručnjaci su kao i u mnogim sličnim slučajevima bili podijeljeni – razumljivo je da su neki stručnjaci sudjelovali u izradi rješenja i planova koja su nudili investitori ili donosile gradske vlasti. Medijski su pak prisutniji bili stručnjaci koji su bili na strani Inicijative, a neki od njih bili su i njezini članovi i/ili simpatizeri.

Analiza je pokazala i odnose među sudionicima. Stanovništvo Trnjanske Savice, odnosno njegov dio zastupljen u inicijativi „Čuvamo naš park“ vrlo je decidirano izražavalo protivljenje intervencijama u javni prostor u blizini kojega obitavaju, a stručnjaci su ih uglavnom podržavali. Na drugoj su strani ostali politički (gradonačelnik) i ekonomski akteri (Crkva, Grad) koji su usprkos protivljenju lokalne zajednice inzistirali na intervencijama, ali su naposljetku u oba slučaja ipak odustali. Valja pritom napomenuti da su pri analizi sadržaja među sudionicima inicijative prepoznati kadrovski (osobni) i organizacijski obrasci koji su bili zamijećeni u dosadašnjim sličnim situacijama u Gradu Zagrebu. Primjerice, inicijativa za Cvjetni trg kod koje otpor nije okončan uspjehom građanske inicijative, inicijativa protiv gradnje crkve u naselju Travno i sl. Radi se mahom o članovima političke opcije *Za grad* te aktivista udruge civilnoga društva *Zelena akcija* s marginalno zastupljenim članovima i drugih organizacija civilnoga društva i drugih političkih stranaka. Na kraju, procjena je autora da je inicijativa „Čuvamo naš park“ *ad hoc* inicijativa nastala kao odgovor na najavu gradnje u parku koji je s pravom percipiran kao javni prostor. Inicijativu su oformili zainteresirani stanari – lokalno stanovništvo, a podržali su ju i njezin uspjeh omogućili prekaljeni akteri civilnoga društva koji su u svojim redovima imali i stručnjake.

Kroz analizu sadržaja prepoznat je nedostatak povjerenja u vlast i stručnjake, tj. one stručnjake koji su za investitore priređivali dokumentaciju. Jedan od motiva organiziranja inicijative bio je i taj što su percipirali predložene intervencije kao negativni utjecaj na opći način života u zajednici, a analiza je pokazala da nisu zadovoljni razinom javnoga sudjelovanja. Valja

pritom napomenuti da se navedena razmatranja temelje na slici posredovanoj i konstruiranoj masovnim medijima, a ne nužno na činjenicama koje odgovaraju društvenoj zbilji.

6. Zaključak

Pokušaji intervencije u javni urbani prostor zagrebačke Trnjanske Savice doveo je do snažne reakcije lokalne zajednice. U ovom je radu prikazana kronologija događaja koji su uvjetovali razvoj situacije u kojima se lokalna zajednica morala poslužiti izvaninstitucionalnim oblicima djelovanja kao što je osnivanje neovisne građanske inicijative i organiziranje informativnih i prosvjednih aktivnosti građana. U radu je napravljena društvena, ekonomska i politička kontekstualizacija intervencija u javne urbane prostore u Zagrebu, iz relevantne literature prikazani su ključni akteri koji su dosad pojavljivali u sličnim situacijama i opisane su karakteristike sličnih otpora lokalnih zajednica.

Zanimljiv je odnos prikazane kronologije događanja i medijske prisutnosti ove teme. Značajni koraci koji su doveli do pokušaja intervencije u javni prostor događali su se cijelo desetljeće prije pokušaja intervencije i prolazili su ispod radara medija i javnosti. Ti su događaji izašli na vidjelo tek kad je pokrenuta intervencija i kad su članovi inicijative „Čuvamo naš park“ javnost upozorili na problem.

Nadalje, analizom sadržaja tri posjećena hrvatska internetska portala mapirani su ključni sudionici, utvrđeni su odnosi među njima i analizirano je kako je koja skupina iskoristila svoju poziciju za plasiranje vlastitih stavova u medije. Zaključeno je da su ključni akteri lokalno stanovništvo, odnosno njegov dio okupljen u inicijativu „Čuvamo naš park“, političari, investitori i stručnjaci. Sudionici su, kako je bilo i očekivano, bili u stvarnom pa onda i u medijski posredovanom konfliktu. Na jednoj su strani bili članovi Inicijative te dio stručnjaka, a na drugoj investitori i drugi, manji dio stručnjaka. Medijski su najaktivniji bili članovi Inicijative koji su svoje stavove vrlo žustro plasirali u medije i pritom od stručnjaka tražili potvrdu vlastitih stavova. Političari (na vlasti) i investitori (Crkva i Grad) zanezarivali su akcije Inicijative i ignorirali su važnost medijske prisutnosti svojih stavova. Na temelju rezultata analize može se reći da su se članovi Inicijative (barem za sada) uspješno izborili za svoje ciljeve i spriječili intervenciju u javni prostor (gradnju Crkve i igrališta) koji su smatrali važnim za svoju lokalnu zajednicu. Proces, međutim, još nije gotov i različiti su raspleti situacije i dalje mogući.

Dodatno, u radu se pokušalo ukazati na poveznicu ove inicijative s karakteristikama sličnih akcija lokalnih zajednica u Hrvatskoj. Prepoznata

je činjenica da su akcije lokalnih zajednica u Hrvatskoj protiv intervencija u okoliš i/ili javni prostor relativno česte što ukazuje na nedovoljnu informiranost građana i njihovu nedovoljnu uključenost u procese donošenja odluka. Ipak za razliku od mnogih neuspješnih inicijativa koje nisu uspjele zaustaviti planirane projekte (Cvjetni prolaz, crkva u Travnom...) ova je inicijativa polučila uspjeh i to prema mišljenju autora, upravo zbog dobre medijske strategije i jasnoga izlaganja stavova široj javnosti. Doprinos je ovoga rada što se, na temelju ranijih relevantnih teorijskih i istraživačkih radova, napravila analiza jednoga novoga slučaja, prepoznate su neke sličnosti s ranijim inicijativama lokalnoga stanovništva i još je jednom upozoreno na manjak sudjelovanja građana u procesu donošenju odluka o javnim prostorima koji ih okružuju.

Literatura

- Benković, Vanesa, Balabanić, Ivan (2010). Analiza sadržaja najposjećenijih hrvatskih internetskih portala. *Medijska istraživanja*, 16(2), str. 43-57.
- Castells, Manuel (2002). *Informacijsko doba. Ekonomija, društvo i kultura*, sv. II, moć identiteta. Zagreb: Golden marketing.
- Čaldarović, O. (1991). *Socialist urbanization and social segregation*. (ur.) Simmie, J. i Dekleva, J. *Yugoslavia in Turmoil: After Selfmanagement*. London and New York: Pinter Publishers.
- Čaldarović, Ognjen (2005). *Patterns of urbanization and the question of multiculturalism and territorialization: an example in transitional society (Croatia)*. (ur.) Eckardt, F. *Paths of Urban Transformation*. Frankfurt am Main: Europaeischer Verlag der Wissenschaften.
- Čaldarović, Ognjen, Šarinić, Jana (2008). *The influence of contemporary communication technology on urban milieu-space, places, time*. (ur.) Plenković, J. *Društvo i tehnologija*. Zadar: Hrvatsko komunikološko društvo.
- Čaldarović, Ognjen (2012). *Prema društvu uspješno reguliranog rizika?* Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Čaldarović, Ognjen, Šarinić, Jana (2015). *Suvremena sociologija grada – Od nove urbane sociologije prema sociologiji urbanog*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Ivanković, Monija (2012). *Daily newspapers and public opinion on the EU and Croatian integration process – an agenda setting perspective*. *Medijske studije*, 3(5), str. 19-32.
- Kišjuhas, Aleksej (2007). *Dinamika društva kao urbana dinamika: ka*

- obnovi urbane sociologije. *Diskrepancija*, 8(12), str. 49-75.
- Mišetić, Anka; Krnić, Rašeljka; Kozina, Goran (2013). Actors in the planning and development of Varaždin: the contribution of social sustainability research in the urban context. *Društvena istraživanja*, 22(1), str. 143-165.
- Matančević, Jelena; Bežovan, Goran (2013). Dometi i ključni čimbenici razvoja civilnog društva u Hrvatskoj temeljem tri vala istraživanja. *Revija za socijalnu politiku*, 20(1), str. 21-40.
- Perkov, Ivan (2018). Coping with ecological problems in cities on the Croatian coast: sociological aspects of the Karepovac waste disposal recovery process in the city of Split. (ur.) Jurčević, Katica; Kaliterna Lipovčan, Ljiljana; Ramljak, Ozana (2019). Reflections on the Mediterranean. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; VERN; Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 253-264.
- Seferagić, Dušica (2007). Akteri društvenih promjena u urbanom prostoru Hrvatske. *Sociologija i prostor*, 45(3-4), str. 361-376.
- Svirčić Gotovac, Anđelina; Zlatar, Jelena (2007). Rekonstrukcija Central Business District (CBD) – primjer Cvjetnog trga u Zagrebu. (ur.) Spasić, N. *Održivi prostorni razvoj gradova*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 25-43.
- Svirčić Gotovac, Anđelina (2012). Akteri društvenih promjena u prostoru (2007-2011). (ur.) Svirčić Gotovac, Anđelina i Zlatar, Jelena. *Akteri društvenih promjena u prostoru: transformacija prostora i kvalitete života u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, Biblioteka Znanost i društvo: knjiga 31., str. 11-29.
- (ur.) Svirčić Gotovac, Anđelina; Šarović, Rade (2016). *Tranzicijska preobrazba glavnih gradova Zagreba i Podgorice kao sustava naselja: bilateralni projekt između Hrvatske i Crne Gore (2015.-2016.)*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Narodne novine. *Zakon o prostornom uređenju*. 153/13, 65/17.

Initiative "Let's keep our park" - media content analysis on the topic of intervention in the public space

Summary

The topic of this research is the “Inicijativa– Čuvajmo naš park (Initiative - Let’s protect our park)” which was created as a reaction of the local community to the official announcement of interventions in its environment. The announcement of the construction of a sacral building in the area of the only larger public green area in the city district of Trnje provoked resistance from the local community, which was articulated by the establishment of an independent civic initiative “Let’s protect our park”. The initiative sparked protests by citizens and successfully halted the construction of the church and the alternative plan, which included renovating the green area by setting up a children’s playground and sports and recreational facilities made of artificial materials. In this paper, we try to gain a deeper insight into the characteristics of this initiative, its course and results by analyzing the content of the media, more precisely the three main Croatian Internet sites (Index.hr, Jutarnji.hr and Večernji.hr). The analysis maps key actors and their relationships, diagnoses media-mediated attitudes of various actors about the observed intervention in public space and tries to determine whether there is a similarity of this initiative with some earlier initiatives of the local population in the city of Zagreb.

Keywords: civic initiative, park, "City of Zagreb", local community, urban actors, content analysis.